

İstanbul Sözleşmesi Bağlamında Kadın Sünneti¹

Nüket Örnek Büken*
Hacettepe Üniversitesi

Öz

Sosyal aktivistler ve feministler arasında, kadın sünneti (FGM- Female Genital Mutilation-, kadının genital yaralanması) ile mücadele önemli bir politika hedefidir. Bazen kadın sünneti veya kadın genital kesimi olarak adlandırılan FGM, kadınların ve kız çocuklarının klitorisini cinsel arzularını azaltmak ve cinsel onurunu evlilik öncesi korumak için kesmektir. Kadın sünneti ve kadın genital kesimi olarak tanımlanan iki kavram konusunda, hafif bir karışıklık da vardır. Aslında, iki terim birbirinin yerine kullanılabilirdiği halde, farklı iki çağrışım taşıdıkları da aşikârdır. Çoğunlukla müslüman ülkelerde yaygın olduğu söylenen uygulamanın muazzam bir maliyeti vardır: birçok kız kan kaybı veya enfeksiyon nedeniyle ölür. Çoğu travmatize olmuştur. Hayatta kalanlar evlilik ve gebelik süresince olumsuz sağlık etkileri yaşayabilirler. Irak Kürdistanı'ndan yeni bilgiler, sorunun Ortadoğu'da da yaygın olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu makalede önce konu ile ilgili ilgili kavramlar/terminoloji verilecek ve uygulanan farklı yöntemlerin/iplendirilmesi değerlendirilecektir. Daha sonra bu işlemin gerekçesi, tarihçesi ve dinler açısından önemi, Batı'da klitoridektomi, bu uygulamanın kadın cinselliği ve kadın düşmanlığı ile ilişkisi ve İstanbul Sözleşmesi'nde kadın sünneti incelenecektir. İlgili konunun kadın bakış açısından ve feminist terminolojiden yeniden değerlendirilmesi ve bu konuda daha sonra yapılması muhtemel daha kapsamlı çalışmalara öncül olması amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: kadın sünneti, kadının genital yaralanması, klitoridektomi, kadın düşmanlığı, İstanbul Sözleşmesi.

* Prof.Dr. Nüket Örnek Büken, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etiği Ana Bilim Dalı Başkanı, HÜ Biyoetik Merkezi Müdürü. Ankara-Türkiye. E-posta: nuketbuken@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0001-9166-6569.

Female Circumcision against the Backdrop of Istanbul Convention

Nüket Örnek Büken
Hacettepe Üniversitesi

Abstract

Between social activists and feminists, the fight against female circumcision (Female Genital Mutilation) is an important policy objective. FGM, sometimes referred to as female circumcision or female genital cutting, is to cut down the clitoris of girls and women to reduce their sexual desires and to protect their sexual dignity before marriage. There is also a slight confusion over the two concepts that are defined as female genital mutilation and female circumcision. In fact, although two terms can be used interchangeably, it is also obvious that they carry two different connotations. The practice that is said to be common in Muslim countries is a huge cost: many girls die from blood loss or infection. Most have become traumatized. Survivors may experience adverse health effects during marriage and pregnancy. New information from Iraqi Kurdistan reveals that the problem is also widespread in the Middle East. This article will be preceded by relevant concepts / terminology and will be assessed for the different methods / types applied. Later on, the reason for this process will be the importance in terms of history and religions, the clitoridectomy in the West, the relationship with this woman's sexuality and misogyny, and the female circumcision will be examined under the Istanbul Convention.

Keywords: *female circumcision, female genital mutilation (FMG), clitoridectomy, misogyny, Istanbul Convention*

Giriş

Sünnet deyince akla hemen her zaman erkek sünneti gelmektedir. Erkek sünneti tek tanrılı iki dinin gereği gibi algılanması nedeniyle de dünya üzerinde yaygın bir uygulama olmaya devam edegelmektedir. Bu konuyla ilgili çok sayıda literatüre ulaşmak da olasıdır. Söz konusu kadın sünneti olduğunda ise, bu işlem halen kapalı kapılar ardında ve geleneksel yöntemlerle ve geleneksel sünnetçiler tarafından uygulandığından ve az sayıda bilimsel literatüre konu olduğundan, yeterli veri toplamak güç olmaktadır. Erkek sünnetinin tıbbi/ etik/ yasal/ sosyal/ dini yönlerini ele alan bilimsel literatür sayısı ile kadın sünnetini ele alan yazın sayısı karşılaştırıldığında bu değerlendirmeyi yapmak olasıdır.

Kadın sünneti, tıbbi gerekçeler ve tıbbi zorunluluklar olmaksızın, sosyokültürel ve geleneksel gerekçelerle, kadın dış genital/cinsel organının dış kısmında bir veya birkaç bölümünün kesilerek çıkarılması işlemidir. Tıbbi endikasyon olmaksızın, yalnızca sosyokültürel, geleneksel ve inançsal gerekçelerle yapılan erkek ve kadın sünnetlerinde, uygulamanın etik ve hukuk açısından temellendirilebilir olmayışı, ilgili uygulamaları hem tıbben hem de etik ve hukuk açısından tartışmalı hale getirmektedir. Kişinin hem biyopsikolojik sağlığına hem de vücut bütünlüğüne yönelik tehdit niteliğinde olan bu uygulamanın günümüze kadar devam ediyor olmasının altında yatan sosyokültürel, geleneksel gerekçeleri tarihsel ve sosyolojik boyutlarıyla da incelemek gerekmektedir.

Konuyu, insan sağlığı ve insanın vücut bütünlüğünü kapsayacak biçimde ele aldığımızda, vücut bütünlüğü, kişinin doğumundan itibaren sahip olduğu doğal ve organik yapısının bölünmezliğini ifade etmektedir. Tıbbi bir endikasyonu olmadan ve genellikle de kişilerin onamlarını verebilecekleri bilişsel ve istençsel yaş sınırının çok altında iken maruz kaldıkları bu işlem, tıbbi ve bilimsel açıdan olduğu kadar etik açıdan da haklı çıkarılamaz.

İstanbul Sözleşmesi olarak da bilinen *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi* (2011) Madde 38'de *Kadın Sünneti* başlığıyla bu uygulamanın cezai yaptırıma tabii olması gerekliliği tanımlanmaktadır. Yani bu uygulama aynı zamanda kadına yönelik şiddetin bir yansıması olarak da değerlendirilmektedir. Kadın sünneti aynı zamanda kadına yönelik cinsiyet temelli eşitsizliğin ve bu eşitsizliğin temelinde yatan kadın cinselliğine saldırının ve mizojininin de bir başka yansımasıdır.

Kadın sünneti, uygulamanın fiziksel sınırları açısından tiplendirilmiş ve bu bağlamda 4 farklı tip tanımlanmıştır; klitoris bir kısmını (Tip 1), klitoris tamamı ya da bir kısmıyla birlikte labium minörleri/küçük dudakları (Tip 2), labium minör ve labium majöre /büyük dudak ilaveten vajinal girişin bir kısmını (Tip 3) ve son olarak da (Tip 4) piercing gibi uygulamalar için dış genital organların da kesilmesini kapsayacak şekilde sınıflandırılmaktadır (WHO, 2014). En ağır uygulama olan tip 3'de; klitoris ve küçük dudakların alınmasının ardından büyük dudaklar da birleştirilip dikilerek, makatın hemen üstünde sadece bir

delik bırakılmasını içeren ve *infibulation* denilen bir uygulama yapılmaktadır ve bu uygulama *çengellemek, kopçalamak* anlamına da gelmektedir (WHO, 2008).

Bu uygulamayı yaptıran ya da yapılmasına aracılık edenler kadınlar olup; uygulamanın gerekçesi kendilerine sorulduğunda; cinsel açıdan eşini daha fazla tatmin edebilme, daha iyi evlilik bağı kurulacağı inancı, dini gereklilik, bekâretin korunması, sosyal açıdan kabulün sağlanması ve temizlik amacıyla yapılageldiği ifade edilmektedir (Gollaher, 2000). Uygulama sonucunda biyopsikososyal açıdan erken ve geç dönemlerde kadınlar birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Erken dönemde şiddetli ağrı, kanama, geç dönemde ise kronik genital ya da üriner enfeksiyonlar, kısırlık ve doğum sırasında yaşanan problemler gibi sağlık sorunları yaşanmaktadır. Genital mutilasyona uğramış kadınların seksüel fonksiyonlarında yaşanan tıbbi ve biyolojik sorunlara, psikolojik sorunların da eklenmesi ile kadının yaşam kalitesini üst düzeyde etkileyen ve yaşam boyu devam eden travmatik durumlar söz konusu olmaktadır. Cinsellik algısı, cinsel istek azlığı, orgazma ulaşmada sorunlar, ağrılı cinsel ilişki gibi son derece olumsuz etkilenmeler rapor edilmiş ve edilmektedir (Kouba & Muasher, 1985).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) verilerine göre, Amerika Birleşik Devletlerinde, göçmenler de dahil olmak üzere, kadın sünneti, büyük çoğunluğu 5-15 yaş olmak üzere tüm kız çocuklarında toplamda 29 ülkede halen uygulanagelen bir girişimdir. Günümüzde 125 milyondan fazla kadın sünnetlidir ve bu sayı her doğan kız bebekle birlikte artmaktadır (UNICEF, 2010).

Genital kesim/sakatlama uygulamasına yönelik birçok itiraz, bu işlemin yapıldığı koşullarla da ilgilidir. Bir insan hakları örgütü olan Uluslararası Af Örgütü, operasyonun sıklıkla künt aletler (cam parçacıklar veya teneke kutular) kullanılarak gerçekleştirildiğini asepsi/antisepsi ve anestezi/analjezi olmadan yapıldığını bildirmektedir. Bu nedenle işlem sonrası kadının ileriki yaşamını da etkileyecek olan kanama, enfeksiyon, apseler ve bazen yaşam boyu devam eden his kayıpları olabilir. Klitorisin kesilmesiyle kadın yalnızca sakatlanmakla kalmaz, aynı zamanda cinsel işlevi de bozulur. Bu geleneğin amacı konusunda yapılan bütün incelemeler, ana hedefin kadın cinselliğinin, erkeklerin ihtiyaçlarına tabii kılınması olduğunu göstermektedir (Lightfoot-Klein, 1989). Gerçekten ana hedef bu ise, kadınların bu geleneği sürdürmekte hatta zorla kabul ettirmekte neden erkeklerden daha fanatik bir tavır sergilediklerini anlamak da mümkün değildir.

Yanlışın eleştirisi dilin eleştirisi ile başlar. Bu nedenle ortak bir terminolojide buluşmak önemlidir. Bu bağlamda makalenin devamında önce ilgili kavramlar ve uygulanan farklı yöntemler/teplendirilmesi değerlendirilecektir. Daha sonra bu işlemin gerekçesi, tarihçesi ve dinler açısından önemi ve Batı'da klitoridektomi incelenecektir. Bu bölümün ardından bu uygulamanın kadın cinselliği ve kadın düşmanlığı/mizojini ile ilişkisi ve kadın sünneti İstanbul Sözleşmesi'nde nasıl ele alındığı analiz edilecektir.

Terminoloji ve Tanımlar

Female Genital Mutilation (FGM), Female Genital Cutting (FGC) veya Female Circumcision (FC) olarak Batı dillerinde tanımlanan, bizde ise kadın sünneti

olarak adlandırılan uygulama; aslında kadının genital bölgesinin (cinsel organlarının) yaralanmasına, doku kaybına ve işlev kaybına yönelik, tıbben gereksinilmeyen bir girişimdir. Klitoris tümünün veya bir kısmının cerrahi olarak çıkarılması işlemine de klitoridektomi denilmektedir. Klitoris tıbbi müdahaleyle çıkarılması ve ön derisinin alınması işlemi tıp literatüründe tarihsel süreç içerisinde önemsiz bir olay olarak görülmüş ve tıp kitaplarında yer edinememiştir. Kadın cinsel organlarına yönelik diğer cerrahi müdahaleler-yumurtalıkların alınması ve kısırlaştırma, rahmin alınması- daha açıkça tanımlanmıştır (Holland, 2016).

Uygulamayı tanımlamak için kullanılan terminolojinin, *sakatlama*, *bozma*, *kesme* gibi rahatsız edici çağrışımlara sahip olması, Türkçe çevirisi olan *sünnet* anlamında tam karşılığını bulmamaktadır. İslam dini açısından sünnet kelimesinin ifade ettiği anlam erkek sünnetine uygun düşse de, aynı şeyi kadın açısından *kadın sünneti* olarak tanımlamak çok da uygun görünmemektedir. Aslında *kadının genital sakatlanması/sakatlandırılması* ifadesi daha uygun olmakla birlikte, yaygın olarak kullanılagelen *kadın sünneti* ifadesi, bu metinde de kullanılmaya devam edilecektir.

Sakatlama (mutilation) Akkayan'a göre (2006); sağlığa kavuşmak gibi bir gerekçesi bulunmayan, kişisel ve/ya birkaç kişisel istekle sınırlı olmayan; toplumun önemli bir kesimi veya tamamı tarafından paylaşılan davranış kalıpları sonunda; gelenek veya görenek düzeyinde ilke, kavram, kuralları netleşmiş; biyolojik doğal yapının, kültürel gerekçelerle, kırılma, kesilme, yanılma, parçalanma, form bozma vb. bir uygulama ile tamamen veya uzun bir zaman dilimi için fenotipik özelliklerin değiştirilmesi eylemidir. (Akkayan, 2006: 36-67).

Sünnet, Arapça'dır. Arapça, *hitan* erkek sünneti, *hafz* kız/kadın sünneti anlamına gelir. Sunna'dan gelmektedir. İşlek yol, yayılmaya uygun davranış demektir. Daha geniş anlamıyla, Tanrı'nın yolunu ya da insanın adet/gelenek haline getirdiği tutum ve davranışı anlatmaktadır (Bayık, 1985). İslam dininde *sünnet*, peygamberin uyguladığı, yaptığı ya da yapmayı önerdiği tutum ve davranışları da tanımlamaktadır. Türkçe' de erkek cinsel organının ucundaki derinin kesilmesi işlemine sünnet denilmesinin sebebi de, dini kökenli bir davranış biçimi olduğunun düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde sünnet uygulaması, dini bir geleneğin yerine getirilmesi yanında sosyal statü göstergesi olarak da kullanılır. Yapılan uygulamalar patriarkal düzenin, erkek çocuklar için küçük yaşta benimsenmesini sağlar. Özetle, sünnet adı verilen sakatlama geleneği her iki cinsiyete de uygulanmaktadır (Bayık, 1985: 53-59).

Tek tanrılı inançlardan daha eski kökleri olan bir gelenektir. M.Ö. 3000 yılına ait Eski Mısır kabartmaları ve sünnetli mumyalar bunu belgelemektedir. Araplarda İslamiyet öncesinde de var olan bir uygulamadır. Erkek sünneti Türklerde İslamiyet sonrası başlayan bir gelenektir (Bayık, 1985). Kadın sünnetinin nereden geldiğini ve başlangıçta nasıl yapıldığını gösteren kesin kanıt bulunmamaktadır. Eski Mısırlıların mumyaları arasında sünnetli dişilerin varlığı keşfedilmiştir. Yunan tarihçi Herodotos, beşinci yüzyılın ortalarında Mısırlıların ülkelerini ziyaret ederken, erkek ve kadın sünnetini uyguladıklarını görmüş ve bildirmiştir (Herodot, 1973).

Terminolojik olarak birçok araştırmacının başlangıçta *kadın sünneti* terimini kullandığını çünkü bu toplumlarda genital bölge kesiminin hem erkek hem de kadınlar için erkeklığe/kadınlığa geçişin başlangıç törenlerine ilişkin olduğunu görmekteyiz. Aslında uygulamanın en çok yapıldığı Afrika ülkelerinin yerel dillerinde de, yapılan genital kesimler için hem kadın hem de erkeklerde aynı terimin kullanıldığını görmekteyiz (Lightfoot-Klein, 1989).

1970'lerden itibaren bazı aktivistler bu terimin kullanılmasına itiraz ettiler; bunun bir nedeni, yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, kadın sünnetinin erkek sünneti ile benzer olduğunu yanlış bir şekilde önermesidir. Kadın genital kesiminin farklı doğasını vurgulamak ve dilbilimsel bir ayrım oluşturmak için, çoğu *kadının genital bölgesinin sakatlanması/kesilmesi* teriminin ve onun kısaltmasının (Female Genital Mutilation/Cutting, FGM/C) kullanımı daha uygun görünmektedir (WHO, 2008).

Kadın Sünnetinin Tiplendirilmesi

Bu işlemin genellikle doğumdan erken çocukluk dönemine kadar olan süreçte, çoğunlukla 15 yaş öncesinde yapılıyor olması ve uygulamanın tıbbi/biyolojik sınırları anatomik tanımlamalar üzerinden bir tipoloji belirlenmesine de yol açmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 1995 yılında geliştirilen ve 2008 ve 2014'de güncellenen bu tiplendirmeler aşağıdaki gibidir;

- Tip I (Clitoridectomy- Type I FGM Female Genital Mutilation): Klitoris kısmen veya tamamen çıkarılması. Tıp literatüründe bu tip FGM/C formu *klitoridektomi* olarak da anılır. Ayrıca *geleneksel* olarak Arapça olan *sunna/sünnet* olarak da ifade edilir ki görev anlamını da içermektedir. Sünnet uygulamasının en hafif derecesi olan *sunna* da ön derinin sadece ufak bir kısmı kesilir
- Tip II (Excision Type II FGM): Labia major (büyük dudak) eksizyonu olsun olmasın, klitoris ve labia minörün kısmen veya tamamen çıkarılmasıdır. 2008 DSÖ tanımı, bu kesme şekli Tip I'den daha geniş olmasına rağmen, kesim şekli veya derecesinde kayda değer bir değişkenlik olduğunu farkındadır. İngilizcede bu tip kesimlere genellikle *eksizyon/çekip çıkarma* denir. Fransızca'da eksizyon teriminin genel olarak FGM/C'nin tüm formlarına atıfta bulunulduğuna da dikkat çekmek önemlidir.
- Tip III (Infibulation Type III FGM): Klitoris eksizyonu olsun olmasın, labia minora ve/veya labia majora'yı kesip bir araya getirerek vajinal deliğin daraltılması işlemidir. Çoğu durumda, labiyanın kesik kenarları birbirine yapıştırılır ve buna *infibulation/infibülasyon* denir. Labiyanın yapışması, üretra ve vajinal deliği neredeyse tamamen kaplamaya ve cinsel ilişki ve doğum için yeniden açılarak *defibülasyon* olarak bilinen yeni bir prosedürün de uygulanması gerekliliğiyle sonuçlanır. Bu tür en aşırı ameliyatlara Somali ile Sudan'da uygulanmaktadır. Klitoris ve labia minoranın alınmasının ardından labia majoranın birleştirilip dikilerek makatın hemen üstünde sadece bir delik bırakılmasını içeren ve infibulation denilen bu uygulama *çengellemek, kopçalamak* anlamına gelmektedir. Infibülasyon/ çengellemek/kopçalamak

işlemi *firavun sünneti* olarak da bilinmektedir. Çengelme yönteminde yapılan işlem, bu işleme eşlik eden hediye alışverişi ve eğlencelere rağmen, dehşet vericidir. Kesim genellikle anestesi ve asepsi/antisepsi olmadan yapılır. Hijyene ve enfeksiyon olasılığına önem verilmez, labia majoranın dikilmesi için geleneksel olarak akasya dileni kullanılır. Kız bundan sonra 40 gün süreyle bacaklarını ayıramayacak şekilde kundaklanır. Çoğu kadın bu işlemten sonra asla uzun adımlar atamaz. İdrar yapılan ve adet kanamasının akacağı delik o kadar küçüktür ki, idrar damla damla çıkarılır. Bu işlem sonrası çok sayıda komplikasyon gelişir, kız çocuk enfeksiyona ve doğum sırasında oluşacak yaralanmalara karşı ömür boyu aşırı hassas hale gelir.

— Tıp IV (Other Type IV FGM): Tıbbi amaçlı olmayan kadın cinsel organına yapılan diğer tüm zararlı prosedürleri ihtiva eder. Örneğin delme, piercing, kazıma ve koterizasyon (yakma) gibi. Buna bazen *sembolik sünnet* de denir ve bazı topluluklar bunu FGM/C'nin geleneksel formu olarak da tanımlarlar.

Sünnetin Tarihiçesi

Tarih öncesi dönemlerden kalma, yaklaşık onbeş bin yıldır dünyanın çeşitli coğrafyalarında devam etmiş ya da devam edegelen inançlar ve büyüye dayalı olduğu düşünülen *bedeni sakatlama pratikleri* bulunmaktadır. Bunların en iyi bilinenleri, tıp tarihinin en eski cerrahi operasyonları olarak da adlandırılan trepanasyon (hastalığa neden olan kötü ruhu, bedenden uzaklaştırmak için kafatasına açılan delikler) ve sünnet'tir (Jackson, 2018). Sünnet uygulamasının kökeni bilinmemekle birlikte, geleneksel ve etnik bakımdan yaygın bir uygulama ve törensel bir işlem olması ve bu uygulama için kullanılan aletlerin izi sürüldüğünde, taş bıçakların kullanımına kadar uzanması, sünnetin tarihinin çok eski çağlara dayanmakta olduğunu göstermektedir. Sünnet uygulamasının Mısır'dan alınmış olabileceği şeklinde ileri sürülen görüşlerin aksine, Eski Taş ya da Yontma Taş Çağı (Paleolitik Çağ) çoktan bitmiş olmasına rağmen, Eski Mısır'da sünnet uygulamasında hâlâ taştan bıçakların kullanılması, bu geleneğin bilinen Mısır tarihinden de eski, Taş Devrinden beri var olduğunun ifadesi de olabilir. Öyleki tarihçilerin babası sayılan Herodotos tarafından *dünyanın bilinen en eski ameliyatı* olarak tanımlanmaktadır (Herodotos, 1973).

Tıp tarihçileri de bu uygulamayı, Trepanasyon/Kraniyotomi (kafatasına delikler açılması) ile birlikte insanlık tarihinin en eski iki cerrahi uygulamasından birisi olarak anlatır. Trepanasyon, kafatasında delik açma anlamına gelmekte olup, tarihin değişik dönemlerinde, dünyanın değişik bölgelerinde, hatta Avrupa'da 18. Yüzyıla kadar uygulanmıştır. Birçok arkeolog bu ilkel trepanasyon işleminin neden yapıldığı konusunda araştırmalar yapmış ve işlemin gerekçeleri ve bu kadar uzun bir süre uygulanmasının nedenleri konusunda görüşler ileri sürmüşlerdir. Varılan sonuç bu işlemin büyüsel bir ritüel veya bir dışı vurum veya tıbbi tedaviye yönelik bir girişim olabileceği yönündedir. Ancak burada unutulana nokta tıp tarihi incelendiğinde eski çağlarda ve günümüzdeki birçok ilkel toplumda hekimlerin aynı zamanda toplumun inanç liderleri olması dolayısıyla dini ve tedavi edici yönü olan bireyler olmalarıdır. Dolayısı ile tıbbi tedavi ve dini ritüel arasında hep son

derece ince ve belirgin olmayan bir çizgi var olagelmıştır. Aynı durum kuşkusuz sünnet uygulaması için de geçerlidir (Duffin, 2016).

Sünnet, bazı tarihî bilgi ve belgelere göre ilk kez ve Mısır'da görülmüştür ve M.Ö 3000-3500 yıldan beri uygulanmaktadır. Bu en eski uygulamanın tarihi kayıtları kesin olarak bilinmemekle birlikte, Herodotos'un, sünnet geleneğinin Mısır'dan alındığı yönündeki ifadesine güvenilecek olursa, sünnetin kaynağı Eski Mısır olmaktadır (Duffin, 2016; Herodotos, 1973). Herodot'un konuyla ilgili sözleri şöyledir: *"İnsanlar arasında yalnız Kolkhisliler, Mısırlılar ve Etiyopyalılar sünnet olurlar. Filistin'deki Fenikeliler ve Suriyeliler, kendileri söylerler ki, bu âdeti Mısırlılar'dan almışlardır; Thermodon ve Parthenios ırmakları kıyılarında yaşayan Suriyeliler ve komşuları Makronlar da bunu Kolkhisliler'den öğrendiklerini söylerler. Sünnet yapan halklar yalnız bunlardır ve anlaşıldığına göre Mısırlılar gibi yapmaktadırlar. Bu âdeti kim kimden aldı, Mısırlılar mı Etiyopyalılar'dan, yoksa bunlar mı onlardan bunu bilemem; zira belli bir şey ki, bunlarda bu adet çok eskidir"* (Herodotos, 1973: 110-130).

Eski Mısırlılar, soyun devamını sağlayan organların cinsel organlar olduğunun farkında olarak, soylarını sürdürmek için kendilerine bahşedilmiş olan cinsel organlarını (erkek-dişi fark etmez) kutsal saymışlar, dinsel törenlerinde cinsel organ resimlerini şatafatla taşımışlar ve bu kutsal organlarının bir parçasını da tanrılarına kurban olarak sunmuşlardır. Bu kutsal kabul edilen organların bir parçasının Tanrılara adanması geleneğinin, daha sonraları da yaygınlaşarak devam ettiği söylenmektedir.

Farklı dönemlerde, farklı kültürlerde uygulamanın farklı gerekçelerle devam ettiğini görüyoruz. Örneğin Yunan mitolojisinde, Kybele'nin sevgilisi olan Attis, Kybele'ye verdiği sözü unutarak, Kral Midas'ın kızıyla evlenir. Düğün sırasında Kybele ile karşılaşan Attis, ne yapacağını bilemez ve Kybele'ye karşı duyduğu pişmanlık ve üzüntüden dolayı, orada cinsel organını keser ve kanlar içinde kıvrınmaya başlar. Sevgilisinin böyle acı içinde kıvrınmasına dayanamayan Kybele, Attis'i bir çam ağacına dönüştürerek, ona sonsuzluğu bağışlar. Yakın doğu Tanrıçası Kybele'nin adına her sene düzenlenen şenliklerde, tapınakta rahip olmak isteyen erkekler, Kybele rahibi olmanın ön şartı olarak hadım edilir ve kesilen cinsel organları, bir çam ağacının altına gömülür. Bu inanışın daha sonra Sami ırkında (Arap ve Yahudiler) cinsel organı değil ama cinsel organın ucunu (erkeklerde prepusium, kadınlarda klitoris) kesme işlemi şeklinde günümüze kadar devam etmiş olduğunu söyleyen görüşler de bulunmaktadır (Dinçkal, 2007).

Mısır'da uygulanan sünnetin gençlerin, erişkinliğe geçmeleri için bir eşik ve ağrı üzerindeki hâkimiyetlerini gösterme şekli olarak da sunulduğu düşünülmektedir (Gollaher, 2000). Diğer birçok antik uygarlıkta olduğu gibi Tapınak tıbbi döneminde, Antik Mısır'da da tıp ve din arasında herhangi bir ayrım bulunmamaktadır. Rahip hekimler tapınaklarda hem sağaltım hem de dini işlemleri birarada yürütmektedirler. Sünnet uygulaması da, biyopsikososyal gelişimin; ahlaki, ruhani ve entelektüel olgunlaşmanın başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Zaman içerisinde hijyenin de bir parçası olarak görülmüştür. Antik Mısır'da esir alınmış savaşçılar, köleliğe alınmadan önce sıklıkla sünnet

edilirdi. Fenikeliler ve daha sonra geniş oranda esirleştirilen Museviler de sünneti benimsemiştir ve gelenekselleştirmiştir. Zaman içerisinde sünnet Musevilik dini uygulamasına dahil edilmiş ve tek tanrılı dinlerde, tanrı ile insan arasındaki anlaşmanın görünür bir işareti olarak kabul edilmiştir. (Dunsmuir & Gordon, 1999: 1-12)

Sünnetin, İbrahim peygamber ile başladığını ve sonradan Mısır'a yerleşen İbrani soyu ile Mısır'a geçtiğini ileri sürenler de bulunmaktadır. Ancak bu görüşe karşı çıkan görüşlere göre, Yusuf peygamber öncülüğünde Mısır'a yerleşen İbranilerin o zaman için azınlık oldukları hatırlanacak olursa, azınlığın çoğunluğu etkileyip sünnetin İbranilerden Mısırlılara geçtiğini söylemek, zayıf bir ihtimali öne sürmek anlamına gelebilir, azınlık olan İbranilerin, egemen Mısırlılardan etkilenmiş olma ihtimali daha isabetli görünmektedir. İbrahim peygamberin sünneti Mısır'a ilk uğradığı dönemde öğrenmiş olduğunu iddia eden görüşler de bulunmaktadır (Dunsmuir & Gordon, 1999: 1-12).

Konu ile ilgili yazılara göre; İskenderiyeli Klemens (Titus Flavius Clemens), Pythagoras'ın Mısır'da olduğu dönemde, rahiplerin gizli ayinlerine katılabilmek için, kendisini sünnet ettirmek zorunda kaldığını nakletmektedir. Ancak amaçları açısından bakıldığında, Mısır'da uygulanan sünnet ile İbrahim peygamber tarafından İbrani soyuna (İsrailoğullarına) emredildiği söylenen sünnet, birbirlerinden farklıdır. *Sünnetin Tarihçesi* başlığı altında konuya, günümüzde sünnetin uygulama alanı bulduğu dinler itibarıyla, yani yahudiler ve müslümanlar açısından kısaca bakmakta yarar görüyoruz.

Yahudiler ve Müslümanlar Açısından Sünnet Yahudilerde (İsrailoğullarında, İbrani Soyunda) Sünnet

Sünnet uygulamasının yahudilere İbrahim peygamber tarafından emredildiği hakkındaki bilginin kaynağı, tahrife uğramış Tevrat'tır. Sünnetin yahudilere İbrahim peygamber kanalı ile emredildiği, tahrif edilmiş Tevrat'ta; Tekvin, Bab 17'de, Çıkış, Bab 4, 24. ve 26. cümlelerde ve Yeşu, Bab 5, 2. ve 9. cümlelerde bildirilmiştir.

Kitab-ı Mukaddes Tekvin, Bab 17:

Ve Allah İbrahim'e dedi: ve sen ise, sen ve senden sonra zürriyetin, nesillerince, ahdimi tutacaksınız. Sizinle ve senden sonra zürriyetinle benim aramda tutacağınız ahdim budur; aranızda her erkek sünnet olunacaktır. Ve gulfede etinizde sünnet olunacaksınız ve sizinle benim aramdaki ahdin alameti olacaktır. Ve aranızda evde doğmuş yahut sizin zürriyetinden olmayıp her yabancından para ile satın alınmış olan sekiz günlük her erkek çocuk nesillerinizce sünnet olunacaktır. Ve sizin evinde doğmuş olan ve sizin paranla satın alınmış olan mutlaka sünnet olunacaktır ve ahdim ebedi bir ahit olarak sizin etinizde olacaktır. Ve gulfede etinde sünnet olunmamış sünnetsiz erkek varsa, o can kendi kavminden kesilecektir. O benim ahdimi bozmuştur (Kutsal Kitap, 2001).

Çıkış, Bab 4, 24-26. cümleler:

"Ve yolda konakta vaki oldu ki, Rab ona rast geldi ve onu öldürmek istedi. Ve Tsippora keskin bir taş alıp oğlunun gulfesini kesti ve onun ayaklarının

dibine attı ve dedi: Gerçekten sen bana kan güveysin. Ve Rab onu bıraktı. O zaman kadın dedi: Sünnet sebebiyle kan güveyisin” (Kutsal Kitap, 2001). Yeşu, Bab 5, 2-9 cümleler:

“Rab, Yeşu’ya dedi ki: kendin için taştan bıçaklar yap ve ikinci kerre olarak İsrailoğullarını tekrar sünnet et! Ve Yeşu kendisi için taştan bıçaklar yaptı. Ve Gibeot-haaralotta İsrailoğullarını sünnet etti. Ve Yeşu’nun sünnet etmesinin nedeni şudur: Mısırdan çıkan bütün kavm, erkekler, bütün cenk adamları, Mısırdan çıktıktan sonra çölde, yolda öldüler. Çünkü çıkmış olan kavmin hepsi sünnetli idiler. Fakat Mısır’dan çıktıktan sonra çölde, yolda doğmuş olan kavmden kimseyi sünnet etmediler. Çünkü bütün millet, Mısırdan çıkmış olan cenk adamları bitinceye kadar, İsrailoğulları, 40 yıl çölde yürüdüler. Çünkü Rabbin sözünü dinlemediler. Bize vermek üzere Rabbin atalarına and ettiği diyarı, süt ve bal akan diyarı, onlara göstermemek üzere Rab onlara and etti. Ve onların yerine yetiştirdiği oğullarını Yeşu sünnet etti. Çünkü sünnetsizdiler, çünkü yolda onları sünnet etmemişlerdi. Ve vaki oldu ki, bütün milleti sünnet etmeyi bitirdikleri zaman, onlar iyi oluncaya kadar ordugâhta, yerlerinde oturdular (Kutsal Kitap, 2001).

Uygulamalardaki amaç farklılığını yukarıda da vurgulamıştık, aynı şeyi Kitab-ı Mukaddes’de de görmek önemlidir. Eski Mısır’daki ya da başka kavimlerdeki sünnet uygulaması, Tanrılara kurban amacı taşıyor olmasına karşılık, yahudilerdeki sünnet uygulaması, verilmiş bir sözün unutulmasını önlemek amacıyla taşımaktadır. Musa ve Tektannıcılık adlı eserinde Freud, milletlerin kendi sıkıntıları ve gereksinimleri üzerinden mitolojik kişilikler ürettikleri savından hareketle, öncelikle Musa’nın tarihsel olarak gerçek mi yoksa efsanevî bir kişilik mi olduğunu sorgular. Bu sorgulama, Musa’nın MÖ. XII. veya XIV. yüzyıllarda yaşayıp yahudileri özgürlüklerine kavuşturduğu, onlara bir din sunduğu şeklinde sonuçlansa da, Freud bu şüpheyi zihninde hep taşır. Kitabının satırlarında hep ‘eğer Musa yaşadıysa...’ şeklinde ifadeler kullanır. Konumuz açısından Freud’un Musa ve Tektannıcılık’ta ortaya koyduğu beş temel tezden üçüncüsü, erkeklerin sünnet olma adeti ile ilgilidir ve bu geleneğin Musa tarafından Mısır’dan getirilmiş ve yahudilere kabul ettirilmiş olması tezidir. (Freud, 1939).

Freud, Herodot’un verdiği bilgiler doğrultusunda, bu bilgilerin güvenilirliğine inanarak, Musa’nın yahudilere kazandırdığı erkek sünneti adetinin, o zamanlarda yalnızca Mısır’da uygulandığını; mumya kalıntılarının da bunu doğruladığını, Doğu Akdeniz’in hiçbir kültüründe (mesela Babil, Sümer) bu uygulamanın bulunmadığını, dolayısıyla Musa’nın da Mısırlı olduğunu söylemektedir. Oysa Herodot -yukarıda da açıkladığımız gibi- Fenikeliler, Suriyeliler, Habeşliler ve diğer bazı halkların da sünnet olduklarını söylemekteydi (Herodotos, 1973).

Freud sünnet uygulamasına psikolojik bir gerekçe bulmakta da gecikmez. Sünneti uygulayan kültürlerin bu uygulamayı yapmayan diğerlerini küçük gördüklerini, kendilerinin sünnetle yüceldiklerini hissettiklerini ifade eder. Aslında bu durum, bugün de böyledir. Freud burada belki de yazılarında ilk ve tek olarak Türklerden söz ederek; bir Türk’ün bir Hıristiyanı *sünnetsiz köpek* diye aşağılayıp, tahkir edebileceğini söyler (Freud, 1939). Freud’un müslüman yerine Türk kelimesini kullanması, müslüman kavramının Avrupa’da, Türk

kelimesiyle özdeşleşmesine bağlıdır aslında. İşte aynı duygudurumunun Musa'da da var olduğunu ve yahudi halkını yüceltmek amacıyla bu uygulamayı getirdiğini söyler. Sünnet yahudileri Mısırlılarla eşitleyecek, ayrıca da onların içlerine girdikleri diğer halklardan ayrılmalarını sağlayacaktır.

Sonuç olarak günümüzde sünnet tek tanrı dinlerinden, İslamiyet ve Musevilik dinlerinde uygulanmaktadır. Musevilik inancı ve yaratılışa göre Tanrı, İbrahim Peygamber'e kendisini ve erkek çocuğunu sünnet etmesini emretmiştir. Tevrat'ta Tanrının İbrahim'e "*aranızdaki her erkek sünnet olmalıdır ve bu benimle sizin aranızda anlaşma olarak kabul edilmelidir, aranızda sekiz günlük olanların hepsi nesiller boyunca sünnet edilmelidir*" şeklinde emrettiği yazmaktadır (Kutsal Kitap, 2001).

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, İslamiyet inancında sünnet işlemi, peygamberin sözleri ve davranışları ile belirlenen bir kavram olan "sünnet" kavramı üzerine kurulmuştur. Bu konuda Hz. Muhammed'in "Erkekler için kanun, kadınlar için ise onurun korunması" şeklinde vurgu yaptığı belirtilmiştir. İslam'da (Kuran'da) sünnet kesin bir emir olmamakla birlikte, müslümanlar arasında simgesel önemi olan bir gelenek olarak yaygınlaşmıştır (Rouzi, 2013).

İslam Dininde Kadın Sünneti

Kurân'da sünnet (hitan) ile ilgili bir âyet bulunmamakla birlikte, Müslümanlığın simgesi olarak kabul edilmiştir. Geçmiş Hz. İbrahim'e kadar varan sünnet, câhiliye devri Arapları arasında da devam edegelen bir âdetti. Araplarda hem kadın hem de erkekler sünnet edilirdi. Erkeğin sünneti için *hitan* kadınların sünneti için *hafd* kelimesini kullanmaktaydılar. Ancak *el-hitanan* ifadesi sünnet edilen yer anlamına hem kadın hem erkek için müşterek kullanılır (Rouzi, 2013). Abu-Sahlieh Sami A. Aldeeb'den de aktarıldığına göre; Kur'anı Kerim'de sünnetle ilgili herhangi bir ifade yer almaz, ayrıca İslamiyet'in ilk yıllarında sünnet, tartışma konusu da olmamıştır. Bu sıralarda Arapların kadın ve erkek sünnetini ne oranda uyguladıkları da bilinmemektedir. Sünnetin müslümanlar tarafından gelenekselleştirilmesinin 9. yüzyılda İslama dönen yahudi asıllıların beraberlerinde kendi dinlerinin inançlarını ve geleneklerini İslam'a taşıması olduğu ve bunun da İsrailiyat kavramı ile tanımlanabileceği ifade edilmektedir (Abu-Sahlieh, 2001: 316-336).

Kadın sünnetinin İslam'dan önceki dönemlerde, Mısır'da uygulandığını ve bu uygulamanın Firavunlar dönemine kadar gittiğini ve farklı dinlerin mensupları tarafından uygulandığını öne sürenler olmuştur (Abu-Sahlieh, 1994, 2001). İslam şeriatının önde giden alimlerinden Filistin-İsveç kökenli A. Aldeeb Abu Sahlieh'in aktardığına göre, konu hakkında İslam dönemine ait en fazla aktarılan bilgi, Muhammed ile Um Habibah arasında geçtiği söylenen bir diyaloga ilişkindir. Kadın kölelere sünnet uygulamasıyla tanınan Um Habibah adlı kadın, Muhammed'in hicretine katılanlardan birisidir. Muhammed ile karşılaşır ve aralarında şöyle konuşma geçer; Muhammed ona işini yapıp yapmadığını sorar. Kadın da işini yapmaya devam ettiğini, yasaklanmadığı ya da yapmaması için kendisinden talimat almadığı sürece de işini yapmaya devam edeceğini söyler. Bunun üzerine Muhammed, "Evet, devam et, eğer kesiyorsan

abartmadan kes, çünkü bu yüzeyle daha çok gerginlik verir ve kocası için daha hoş olur” diyerek kadın sünneti konusundaki görüşünü ifade eder (Abu-Sahlieh, 1994: 575-622). Abu Sahlieh’in Muhammed’in söylemlerinden çıkardığı sonuç, erkek sünnetinin sünnet olduğu, kadın sünnetinin ise makruma (sevap) olduğu yönündedir.

Hız. Peygamber döneminde kadınların da sünnet edildiğine dair rivayetlerin genellikle zayıf rivayetler olarak kabul gördüğünü söyleyebiliriz. Rivayetlerden anlaşıldığına göre Hız. Peygamber zamanında bazı kadınlar sünnet edilmiş ve Muhammed, bu işlemi yasaklamamıştır. Meryem Uzak’a göre, tamamen geleneksel olarak uygulanan ve dinen de bir sakıncası bulunmayan bu davranışa, Muhammed müdahale etmemiş ve olduğu hal üzere bırakmıştır. Muhammed ile Um Habibah arasında geçtiği söylenen yukarıdaki diyalog, Ümm Atiyye’de ise şöyle anlatılmaktadır: Bir kadın Medine’de kızları sünnet ederdi. Resulullah (s) ona, “Derin kesme. Zira derin kesmemen, kadın için daha çok haz vesilesi, koca için de daha makbuldür” diye talimat verdi. Başka bir hadiste ise, “Sünnet olmak (hitan), erkekler için bir sünnet (şiar), kadınlar için ise bir değer ve iyiliktir (mekrumedir)” buyrulmuştur (Uzak, 2010: 88-93).

Bununla birlikte, kadın sünnetinin zorunlu olmadığını, İslam’ın kadın sünnetini onaylamadığını söyleyenler de bulunmaktadır. Hatta bazı İslam alimleri Firavun döneminde yapılan kadın sünnetinin İslam’da yasaklanmış olduğunu öne sürmüşlerdir (Uzak, 2010). İslam’ın Şafi mezhebine göre: *Sünnet kadın için de erkek için de zorunludur. Erkekler için penisin ucundaki prepisyumun; kadın için de klitorisin (bızır) derisinin çıkarılmasıdır (klitorisin değil)*. Sünni İslam’ın Hanefi öğretilerine göre ise kadın sünneti zorunluluk değil, sadece sünnettir ve kadın sünneti kadının kocasına nezaketinden ve saygısından kaynaklanır. Görüldüğü üzere, sünnetin uygulaması üzerinde İslam âlimleri değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. İbni Hacer, “Erkeğin sünnet olmasını açıklayıp ilan etmek, kızın ise sünnet olmasını gizli tutmak sünnettir” demiştir (Uzak, 2010: 88-93).

Bazı İslam âlimleri de, Doğu kadınları ile Batı kadınlarının fizyolojik bakımdan farklı olduklarını söyleyerek Doğu kadınlarında yaratılıştan gelen fazlalık sebebiyle sünnetle yükümlü olduklarına, Batı kadınlarında ise böyle bir fazlalığın bulunmayışından dolayı sünnetle yükümlü olmadıklarına hükmetmişlerdir (Uzak, 2010: 88-93).

Günümüzde ise kadınların sünnet edilmesi uygulaması İslam toplumlarında oldukça azalmıştır. Uygulayanlar da yöresel geleneği devam ettirme düşüncesiyle hareket etmektedirler. Kadınların sünnetini dini bir gereklilik olarak algılamak doğru değildir (Uzak, 2010: 88-93). Nitekim 1986 yılında Mısır’daki en yüksek dini makam olan Müftülüğe bağlı Diyanet İşleri Yüksek Komisyonu, olumsuz fiziksel ve psikolojik etkileri yüzünden kadın sünnetinin İslam dininde tamamen yasak olduğunu açıklamıştır. Sonuç olarak kadınların sünneti, erkeklerin sünneti kadar dini bakımdan kuvvetli bir sünnet olmayıp, tamamen geleneksel bir uygulamadır.

Kadın Sünnetinin Gerekçesi

Kadın sünneti/Genital kesim/Genital sakatlama işlemi, çoğu kez kötü uygulanan ve özellikle Afrika'da milyonlarca kız çocuğunun sağlığını ve yaşamını tehlikeye atan acılı bir uygulamadır. Afrika, klitoris ameliyatının beşiğidir; bu işlem Fas, Cezayir, Tunus ve Libya gibi bazı Afrika ülkeleri dışında, Afrika kültürleri ve etnik gruplar arasında oldukça yaygın olarak uygulanmaktadır. Geleneksel uygulamalara yönelik Pan-Afrika Komitesi, Afrika'daki iki milyon kızın her yıl sağlıklarını ve hayatlarını tehlikeye atacak bir şekilde, genital kesime uğradığını tahmin etmektedir. Bir diğer itiraz, bu işlemin kız çocuklarına henüz kendi bedenleri ile ilgili özerk karar veremedikleri bir dönemde yapılıyor olmasıdır (Yoder & Khan, 2007). Ortadoğu'da kadın sünneti Yemen, Suudi Arabistan, Irak, Ürdün ve Suriye'de de uygulanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde bile, onbin kızın yasadışı olarak bu operasyonları, kendi toplulukları içinde yaptırdığına inanılmaktadır. Avustralya, Kanada, Danimarka, Fransa, İtalya, Hollanda, İsveç ve İngiltere'deki genç kadınların da benzer işlemleri gerçekleştirdikleri bildirilmiştir.

Bazı topluluklarda kadınlığa geçiş törenidir ve önemli bir dini ve kültürel alt yapıya sahiptir. Afrika'da yeni dinlerin hâkim olduğu bölgelerde bu geleneğin devam etmesi; dinler üstü, kültürel ve sosyal bir temelini olduğunu ortaya koymaktadır. Hem erkekler hem de kızlar için, toplulukta yetişkin olarak kabul edilmeden önce katılmaları gereken, erginliğe geçişin doruk noktası olarak görülür. Gençler, yetişkin yaşam biçimlerini öğrenmek üzere evden ayrılırlar. Kızlar için bu, kadınlığa geçiş için pratik becerileri öğrenmek zamanının gelmesi demektir. Destekleyenlere göre, kadınların sünnet işlemi, kadının zihinsel ve fiziksel açıdan güçlü olduğunu ve yetişkinlerin yaşamındaki zorlu sorumlulukları üstesinden gelebildiğini ispatlamaktadır. Ayrıca dinsel ve sosyal önemi de vardır. Kan dökülmesi sembolik olarak kadını bağlı bulunduğu cemaatinin geri kalanına bağlayan bir akış olarak da görülür ki küçük bir toplulukta bu birlik çok önemlidir. Sünnet ritüeli, aynı zamanda evlilik için önemli bir hazırlık olarak da görülmektedir. Bu ritüellerinden sonra kadınlar bir koca aramaya başlar ve bir aile kurabilmeyi umarlar. Bu işlemin masum genç kadınlara uygulanan barbarca ve gereksiz bir uygulama olduğunu savunanlar; bunun kesinlikle acı veren bir süreç olduğunu, anestezi ile bazen bir ebe tarafından yapıldığı durumlarda bile, çoğu kez ağrıyı hafifletecek bir şeyin olmadığını ifade ederler.

Kadınların genital kesim işlemi şu an orta Afrika'daki 28 ülkede etnik gruplar arasında uygulanmaktadır. Bu ülkelerin çoğundan temsilciler, uygulamayı sona erdirmenin yollarını görüşmek üzere her yıl bir araya gelmektedir. BM UNICEF Genel Sekreteri Carol Bellamy, 7 Şubat 2005'te, Kadın Genital Sakatlanmasına Sıfır Tolerans Uluslararası Gününde, *"Kadınların cinsel organlarının kesilmesi, kadınların ve kız çocuklarının temel haklarının ihlalidir ... Bu, genel sağlık, çocuğun yetenekleri ve kız çocuklarının ve kadınların eğitim olanaklarını olumsuz yönde etkileyen tehlikeli ve geri dönüşü olmayan bir işlemdir"* diyerek, dikkatleri bu konuya yeniden çekmeye çalışmıştır.

Örneğin, Kenya Hükümeti, 15 ila 49 yaşlarındaki kadınların yüzde 32'sinin ülkenin ilçelerinin yansından çoğunda bu prosedürü geçirdiğini tahmin etmektedir. Kenya Hükümeti Sağlık Bakanlığı, bazı etnik gruplar arasında genital kesimin daha yaygın olduğunu ortaya çıkaran bir demografik araştırma yapmış ve sonuçlarını yayınlamıştır. Ankette yer almayan kuzey doğu Kenya'da, BM insani yardım koordinasyon dairesi, kızların en az % 98'inin infibülasyon- çengelleme işlemine maruz kaldıklarını tahmin etmektedir (Lockhat, 2004). Bu işlemin yasaklanmasının basit bir çözüm olmayacağı, bu durumun uygulamanın devam ettiği ülkelerde bu işlemi merdiven altı hale getireceği, uygulamayı yer altına inmeye zorlamak konusunda ihtiyatlı olunması gerektiği, yalnızca yasaklamanın tıpkı kürtaşın yasaklanmasında olduğu gibi yüksek ölüm oranlarına neden olabileceği ifade edilmektedir.

Ayrıca, zaten ameliyat olmuş kadınlar üzerindeki etkisinin de düşünülmesi gerektiği, bu kadınların dini ve kültürel nedenlerden dolayı ilgili törenlerde yer almaya devam edeceği ifade edilmektedir. Yüzeyle bir yasaklayıcı yasanın kabul edilmesi, ileriye doğru en iyi yol olarak görülebilir. Fakat uygulamanın çoktan kökleştiği topluluklarda bunun olumlu sonuçlarının gözlemlenmesi pek olası görünmemektedir. Yine de, muhalifler hareketsiz kalmanın bir seçenek olmadığı konusunda ısrar etmektedirler. Kadın sünnetinin kültürel bir mesele olmadığını ve kadınların ve kız çocuklarının iradesine başvurulmadan yapılan bu acı verici operasyonlara zorlanmamaları gerektiğini savunmaya devam etmektedirler.

Rakamlar göstermektedir ki, Haziran 2005'te, Birleşik Krallıkta yaşayan 76 kadın yasadışı olarak bu operasyonları geçirmiştir. Yaklaşık yedi bin kızın halen risk altında olduğu düşünülmektedir. Sağlık uzmanları, İngiltere'de yaşayan kız çocuklarının, aile üyeleri tarafından organize edilen yurtdışı faaliyetlerinde sünnet edildiğini iddia etmektedirler (BBC, 2014). İngiltere hükümeti 2004'te, genç kadınların sünnet için yurt dışına çıkmasını önlemek için hükümet sözcüsü David Blunkett'in açıklaması ile ebeveynleri uyarmıştır. İşlemi "çok zararlı" olarak nitelendirerek, yasaları çiğnemek durumunda olan ebeveynlerin hapis cezası ile karşı karşıya kalacağı konusunda uyandı bulunmuştur (BBC, 2014).

Güncel ve tartışmalı kadın sünneti konusuna değinen Haseena Lockhat'ın 2004 yılındaki kapsamlı araştırmasında, bu prosedürün yalnız fiziksel değil, psikolojik etkilerinden de söz edilerek bu konuda farkındalığın artırılması amaçlanmıştır. İlgili çalışma, sünnet edilmiş kadınlarla yapılan kapsamlı görüşmelerden yola çıkarak, bu tür deneyimleri detaylandırmakta ve bu kadınların bakımlarına dahil olan herkes için şifa yöntemleri önermektedir; böylece, politika yapıcılara, sağlık ve sosyal bakım hizmeti verecekler için yol gösterici olabilecek öneriler sunmaktadır (Lockhat, 2004: 8-35).

Van Der Kwaak ilgili makalesinde Somalili kadınların en az % 87'sinin, 7 veya 8 yaşında infibülasyon olduğunu, "firavun sünneti" olarak da bilinen bu yöntemin, kadın sünnetinin en ağır ve en belirgin biçimi olduğunu ifade etmektedir. Makale, özellikle Somali'de bu uygulamanın mantığını ve sonuçlarını incelemiş, kadın sünnetine yönelik tutumlarda karşıt görüş açıları tespit ederek, karşılaştırmıştır. Örneğin Somalilerin gözünde bu işlem kadınların değerini arttırırken, dış dünyadan bakıldığında ise Somalili kadınlara büyük zarar

vermekte, yalnız bedenlerini değil, ruhlarını da parçalamaktadır. Uygulamanın görülme sıklığının azaltılması ve bu amaca yönelik politikaların diğer kalkınma politikalarının ayrılmaz bir parçası olması gerektiği savunulmaktadır. Kadınların toplumsal cinsiyet kimliği tehlikeye girdiğinden, kadınlar gerekli politikaları formüle etmeye ve uygulamaya aktif olarak katılmalıdır. Onların katılımı, infibülasyonun ortadan kaldırılmasında ilerleme için, ön koşullardan biridir (Van Der Kwaak, 1992: 777-787).

Constantinides ilgili makalesinde; cinsel ayrımcılığın, Kuzey Sudan'da da toplumun öne çıkan özelliklerinden olduğunu ifade etmektedir. Kadınların cinselliği ve doğurganlıkları bir güç olmasının yanı sıra, kirlidir de. Bu gücün taşıdığı tehlike nedeniyle kontrol edilmesi ve 'doğru' toplumsal amaçlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Evet, erkekler, kızlarının infibülasyonu için para öderler, doğumdan sonra eşlerini onurlandırır ve birliğin kurallarının sürekliliğini sağlarlar, ancak gerçekte infibülasyonu uygulayan ve yaşam döngüsünün yaşamsal aşamalarını çevreleyen tüm ritüelleri ellerinde sıkıca tutan kadınlardır. Onlar için bu ritüelin eşlik ettiği sembolik sistemin sürekliliği önemlidir (Constantinides,1985: 685-692).

Afrika'da kadın sünnetini ayrıntılı inceledikleri makalelerinde Leonard J. Kouba ve Judith Muasher; aksine kanıtlara rağmen, kadın sünnetinin bunu uygulayan insanların çoğunluğu tarafından, sağlık açısından tehlikeli olarak kabul edilmediğini, ergenlikten erginliğe geçiş töreninin, kabile psikolojisinin bir parçası olduğunu, bu uygulamanın kendine özgü yapısı ile muazzam bir eğitim, sosyal ve kültürel zenginlik, ahlâki ve dini sonuçları olan bir uygulama olması nedeniyle yalnızca operasyonun kendisini içermediğini, onu aşan yanları ile değerini ve varlığını sürdürmeye devam ettiğini ifade etmektedirler (Kouba & Muasher,1985).

Kadın sünnetinin hemen her zaman İslam diniyle ilişkilendirilmesi ise daha önce de aktardığımız gibi doğru bir yaklaşım değildir. Arap yarımadasında böyle bir gelenek yoktur. İşlem, çoğunlukla 5-12 yaş arasındaki kızlara uygulanmakta, yalnızca kadınların katıldığı bir kutlama töreni ile yapılmaktadır. Kimin, ne zaman ve nasıl kesileceğine kadınlar karar vermektedir, işlemi yapanlar da onlardır. Çocukluktan erginliğe geçiş, sadece biyolojik bir olay olmayıp, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olaydır. Erginleme törenlerinde en yaygın uygulama, sünnet ya da diğer genital işlemlerdir. Sünnetin kural olduğu ülkelerde kadınlar sünnet edilmiş bir vajinanın, "temiz" olduğuna inanırlar.

Çengellenmiş kadın evlendiğinde ne olur? Hanny Lightfoot Klein, saha çalışmalarını Sudan ve Kenya'da yapan Amerikalı bir antropolog olup, Sudan ile ilgili gözlemlerini aktardığı yayınında ilginç gözlemler paylaşmaktadır (Lightfoot-Klein,1989: 40-60). Uzun bir yolculuk sonrası, yalnızca bir oteli bulunan bir kasabaya gelişini, otelde *kocan nerede?* diye hayretle karşılanışını, koridorun sonunda kendisine bir oda verilmesini, gece yarısı acı çığlıklarla nasıl uyandığını, otel görevlisinin kendisini yatıştırmaya çalıştığını, otelin yeni evli çiftlerin balayı için geldikleri bir yer olduğunun ve duyduğu çığlıkların normal olduğunun kendisine söylendiğini, bunun zıfaf gecesi sesleri olarak normal karşılandığının söylenmesi sonrası gece yarısı oradan ayrılışını aktarır. Lightfoot'a göre sünnetli

bir kızın içine girmek genellikle zordur, ebeyi çağırmak erkek için utanç verici olarak düşünüldüğünden, kadın anatomisini bilmeyen erkek, çoğu zaman infibülasyon çengelini açmak için bıçağı kendisi kullanır. Sünnetin kabile bağlarını pekiştirdiği ve sünnet olmayan kızların dışlanma tehdidi altında olduğunu, Sudan'da sadece üç sınıf kadının sünnet edilmediğini, bunların da; çok küçük kızlar, akıl hastaları ve fahişelerin kızları olduğunu aktarır.

Hanny Lightfoot Klein'ı hastanedeki personelle tanıştıran erkek jinekolog, araştırmasıyla ilgili her konuda ona açık sözlülükle bilgi verilmesini istemiş, hemşireler de buna dair söz vermişlerdir. Ancak şartları, araştırmacının da kendi hayati ile ilgili konularda kendilerine karşı açık sözlü olmasıdır. Bu sözleşmeyi izleyen sohbetler sırasında antropolog, kadınların onun durumunu garip ve eğlenceli bulduklarını ve sık sık annesinin fahişe olmadığından emin olup olmadığını sorduklarını ifade etmiştir. İlgili araştırmanın verilerine göre; sünnetin yaygın olduğu kültürlerde, sünnet edilmemiş kadınlar her zaman koca bulamama korkusu içinde olacaklardır, çocuksuz ve kocasız olmak da toplum tarafından dışlanma gerekçesidir. Erkekler, bakire olduğundan emin olmadıkları için sünnetsiz kadınları reddetme eğilimindedirler. Çengellemenin yara izi, bir çeşit damga, kadın iffetinin belirgin bir işaretidir. Yara dokusu keloit dokusuna dönüşebilir yani oldukça sertleşebilir. Araştırması sırasında bir cerrah, Lightfoot Klein'a, yedi yıllık evlilik sonrası hala bakire olan bir kadına ameliyat yapmak zorunda kalışını anlatmıştır. Cerrah sertleşmiş dokuyu neşterin bile kesemediğini ve kıkırdak bıçağı (kondrotom) kullanmak zorunda kaldığını aktarmıştır. Sudanlı kadınların kâbusu, bekâret zarı bozulurken içine girmek çok kolay olursa kadının terk edilebileceği gerçeğidir. Kadın kendini hayatındaki o tek erkek için saklamalıdır, bunu başaramaz ise kocası ikinci bir kadın almaya hak kazanır. Sünnet edilen kızlar cesaretlerinden dolayı övülürler, sünnet onlar için bir çeşit topluma katılma törenidir.

Klitoris ameliyatları daha çok Afrika'da yapıyor olsa da Alice Walker, *Possessing the Secret of Joy* adlı kitabında (2011) klitoris ameliyatını ayrıntılı olarak işler. Tashi, küçük bir kız iken ablasının sünnetinden kaynaklı sorunlar yüzünden ölümüne tanıklık eder. Buna rağmen, yetişkinlik çağının başlangıcında, kendi isteğiyle kabilesine bağlılığının bir göstergesi olarak çengelleme geleneğini bedenine uygulatır. Ameliyat öylesine travmatik olur ki daha sonra kocasıyla birlikte gittiği ABD'de birçok psikoterapistin destek terapilerine rağmen bunu atlatamaz. Sonunda kabilesine geri döner ve kendisini sünnet eden kadını öldürerek idam cezasına çarptırılır ve öldürülür. Bu geleneğin ardındaki amaçları anlamak için Alice Walker'ın kitabında Tashi ile psikoterapisti arasında geçen konuşma alıntılanmıştır;

Bedenim benim gözümde bir bilmeceydi, göğüslerin işlevi dışında kadın bedeni, çevremdeki hemen herkes için öyleydi. Hapisteki liderimiz kendimizi-bedenimizin temiz olmayan bölümlerini keserek- zamanın başlangıcından beri olduğumuz gibi, temiz ve saf tutmamız gerektiğini söyledi. Bir kadın sünnet edilmezse temiz olmayan bölümlerinin, sonunda kalçalarına değecek kadar uzadığını herkes bilir; erkekleşir ve kendi

kendini uyarır. Hiçbir erkek onun içine giremez, çünkü kendi sertleşmesi erkeği engeller

Sünnet edilmiş olan bütün arkadaşlarım, benim sünnetsiz vajinamı bir ucube olarak görüyorlardı. Bana gülüyorlardı. Bir kuyruğum olduğu için benimle alay ediyorlardı. Ne de olsa, hiçbirisinin vajinasının dudakları yoktu, hiçbirisinin klitorisi yoktu, bunların neye benzediğini hiç bilmiyorlardı. Benim tuhaf bir görünüşüm olduğuna emindiler. Sünnet edilmeyen birkaç kız daha vardı ve sünnet edilen kızlar biz şeytanmışız gibi gülerek bizden kaçarlardı.

.....Olinka halkı tarafından gerçek bir kadın olarak kabul edilmek, alaylardan kurtulmak, eski gelenekleri sürdürmek... (Walker, 2011: 74-79).

Tashi'nin öyküsündeki utanç verici bir ayrıntı da, sakatlanması sonrası yalnızca makattan cinsel ilişkiye girdiği zamanlarda orgazm olabilmesidir. Lightfoot Klein'in yaptığı söyleşilerde makattan yapılan anal seksten oldukça sık söz edilir. Bu konu Afrika'da daha yaygın olan AIDS hastalığı düşünüldüğünde önemli bir konudur. HIV virüsü yalnızca eşcinseller tarafından değil, heteroseksüeller tarafından da bulaştırılmaktadır, mukoza zedelenmesi virüsün bulaşma olasılığını arttırmaktadır.

Batı Afrika'da Nijerya'nın Dogon bölgesinde yaşayan halk, her insanın bir erkek bir de kadın ruhuyla dünyaya geldiğine inanır ve bu inancıya göre; bir kadında kadınlık ruhunun tam olarak gelişmesi için, erkek ruhunun bulunduğu beden parçasının, yani klitorisin alınması gerekir. Aşağıdaki bölümde söz edeceğimiz Viktoryen hekimlerin *kadınların cinsel tedavisinde*, klitoridektomiye önermeleri ve uygulamaları, Afrika inancı ile Viktoryen dönemi hekimlerinin inançlarının ve aşağıda sözünü edeceğimiz Sigmund Freud'un görüşlerinin ortak yanları açısından da dikkat çekicidir. Freud'a göre, kadın hiçbir üreme işlevi olmayan *erkeksi davranışını*, yani üretken olmayan ve sadece klitoris aracılığıyla doyum sağladığı zevk alma duygusunu bir yana iterse gerçek kadın olabilir. Yani gerçek kadınlık, Freud'un görüşüne göre daha yüksek hedefler için onun kendi cinselliğini yadsımasıyla mümkündür.

Freud'a göre, kadınların klitoris merkezli cinselliklerini bastırmaları en doğrusudur; klitoris merkezli şehvet, küçük kızların kendi üzerinde odaklanarak, ileride onlardan olmaları beklenen kişiyle çatışmaya girdiği, çocuksu bir cinselliktir. Kız çocukları erkek çocuklarla rekabet etmekten vazgeçmeli ve bir erkeğe ve onun cinsel organına teslim olarak hazza erişeceği gerçeğini kabul etmelidir. Eğer klitorisinden haz almaktan vazgeçerse vajinanın verdiği haz kendiliğinden gelişecektir ve tek bir erkeklik organının bir erkek ve bir kadına en büyük zevki vermek için yeterli olduğu görülecektir. Böylece cinsel birleşme sırasında orgazma ulaşmayı başararak klitorisini aşmış olacaktır.

Freud'un yazıları, onun bir erkeğin kadınları hor gören her türlü sözü rahatlıkla söyleyebildiği bir çağda yaşadığını da net bir biçimde göstermektedir. Peki, cinsel birleşme sırasında orgazma ulaşamayan, ama klitorisinin uyarılması ile cinsel açıdan mutlu olabilen kadın için Freud'un cevabı ne olacaktır? Cevap açıktır; kadınlığını kabullenememiştir, cinsellikte etkin rol oynamayı sürdürmektedir ve erkek cinselliğinin üstünlüğüne duyduğu kıskançlığı aşamamıştır. Freud zayıf cinsin

bir penisi olmadığı için hep ikinci konumda olduğu iddiasına tümüyle katılan kadın gruplarını da çevresinde toplamayı başarmıştır; Freud' a göre, *Anatomi kaderdir.* (Jelto, 2005: 99-100).

Batı'da Klitoridektomi

Klitoris ameliyatı daha çok Afrika ile ilişkilendirilmekle birlikte Alice Walker *Possessing the Secret of Joy* adlı kitabında (Walker, 1992), Batı dünyasının da bu müdahale konusunda epeyce deneyim sahibi olduğunu hatırlatır. On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren klitoris ameliyatı, belirli sorunlara cevap veren normal bir cerrahi müdahale sayılmış ve klitoris ameliyatla çıkaran jinekologlar, bunun akıl hastalıklarının en etkili tedavi yöntemi olduğuna inanmışlardır (Barker-Benfield, 1976).

Histerinin, jinekolojinin mi psikiyatrinin mi uğraş alanı olduğu konusu da, ateşli tartışmaların merkezinde yer almıştır. Barker-Benfield'in provakatif kitabının ana teması erkeklerin kadın üzerindeki üstünlüğünün; sağlık ve cinsellik ile ilgili uygulamaları nasıl yönlendirdiği üzerinedir. (Barker-Benfield, 1976) Bu kitapta verilen örneklerden birisi; New York kadın hastanesinin genişletilmesi için 1855 yılında açılan bir kampanya broşüründe yer alan şu ifadelerdir: *Akıl hastanelerimizin istatistikleri, kadınlarda akıl hastalıklarının % 25-40'ının organik kadın hastalıklarından kaynaklandığı ve çoğu durumda, zamanında yapılan gerekli operasyonlarla iyileştirildiğini göstermektedir.*

Aynı yüzyılda Isaac Baker Brown adlı İngiliz jinekolog, klitoris ameliyatla çıkarılmasının en büyük savunucusudur, 1866 yılında yayınladığı "On the Curability of Certain Forms of Insanity, Epilepsy, Catalepsy and Hysteria in Females" adlı kitabında klitoris ameliyatlarını tıbbi açıdan savunur. (Baker, 1866: 19-20). Ona göre, *periferal irritasyon* kadın sinir sisteminin fizyolojik etkilenimidir ve bunu kendi ifadeleriyle şöyle açıklar; *uzun süre ve sıklıkla yaptığım gözlemler sonucunda şu kaniya vardım, kadınlara özgü birçok hastalığa sinir gücünün yitirilmesi neden olur, buna pubis sinirinin bazı uzantılarında başlayıp, özellikle de klitorise uzanan sinirin, bazen de dölyolu, perine ve makata giden sinirin küçük uzantılarının neden olduğu periferal irritasyon yol açar.*

Yaptığı işlemi de şöyle aktarır; hasta tamamen kloroform etkisindeyken, klitoris makas veya bıçakla kesilir- ben her zaman makası yeğlerim, sonra yara sıkıca kapatılır, pamuk ve gazlı bez ile beslenip T bandajı uygulanır. Hastanın yaraya dokunmasını engellemek için ellerinin bağlanması gerekecektir. Yaranın iyileşmesi genellikle bir ay sürer, bu sürenin sonunda herhangi bir ameliyat izinin görülmesi çok zordur. Yazar yaptığı açıklamalardan sonra 48 vaka örneğini de anlatır. Baker Brown'a göre histeri başlığı altında toplanacak şikâyetlerin kapsamı son derece geniştir (Hipokrat'tan Freud'a kadar bu söylem devam etmiştir). Çoğu zaman kadın hastaneye yatırıldığı gün klitoris alınır, 2-3 hafta sonra da iyileştiği söylenerek taburcu edilir.

Cerrahin vakaları incelendiğinde Afrikalı sünnetçilerin kültürel hedefleriyle örtüşüğünün izlerini görmek mümkündür. Örneğin vaka no 48'den alıntısıdır: *...kocasından ve onunla birlikte yaşamaktan hiç hoşlanmamaya başlamıştı.*

Yaptığım cerrahi müdahaleden sonra sürekli başarılar elde edildi, iki aylık tedavi süresinden sonra kocasına döndü, tekrar onunla birlikte yaşamaya başladı ve kötü duygularının yok olduğunu söyledi, kısa zamanda hamile kaldı, yemek masasındaki yerini aldı, mutlu ve sağlıklı bir eş ve anne oldu. (Baker, 1866: 84-85)

Mastürbasyonun çeşitli talihsiz sonuçları olduğuna, bu yüzden önlemler alınması gerektiğine, bunun etkili bir yolunun klitoris cerrahisi olduğuna inanan tek doktor kuşkusuz Baker Brown değildi. Mastürbasyonun ruh hastalıklarına yol açtığı inancı o dönemde kimsenin reddedemeyeceği bir paradigmaydı. Doğru tedavinin de klitorisin çıkarılması olduğuna inanılıyordu.

Baker Brown'un önce uzmanlık derneğinden çıkartılması, şarlatan olduğuna yönelik iddiaların British Medical Journal'da yayınlanması sonrasında, İngiltere'de bu tip ameliyatların gündemden kalkmaya başladığı görülmektedir. Ancak ABD'de Baker Brown'un izinden giden çok sayıda uygulayıcı olmuştur. Tarihi Barker- Benfield, 1860- 1904 yılları arasında klitoris ameliyatlarının ruh hastalıklarında tedavi yöntemi olarak destekleyici tedavide kullanıldığını belirtmiştir (Barker- Benfield, 1976).

Kadın Cinselliği ve Kadın Düşmanlığı / Mizojini Açısından Kadın Sünneti

Bekâretin apaçık kanıtı olmasının dışında sünnetin bir başka avantajı, kadının cinsel yönden duyarlı organlarının çoğunu yitirmesi, bunun onu azgın cinselliğe karşı koruyacağı düşüncesidir. Burada kadının şehvetine duyulan o en eski korku ile karşılaşırız. Hıristiyan inancının en özlü düşüncesi olan Tanrı'nın insan olarak ortaya çıkışı inancı, Meryem'in çocuğuna hamile kaldığında bekâretini koruyor olmasına dayanmaktadır. Tanrı'nın babalığı ile doğum yapan bakire Meryem'in hamile kalışı ile kutsal bakire, bir oğlan çocuğuna hamile kaldığında, ne bakireliğini kaybetmiş, ne de cinsel bir haz duymuştur. Böyle bir arzunun oluşması ya da tutkunun istenmeyen kıpırdanışı, uyanışı, kutsal ruha uygun bir şey olamazdı. Tam tersine, kutsal ruhun gücü Meryem'i koruması altına aldığında, dünyasal günah ateşi sönmüştü. Bir kadın cennete çıkarılıyor ama bunun bedelini de cinsel yaşamından vazgeçerek ödüyordu. Onun bu en yüksek makama oturtulmasının nedeni, edilgenliği ve cinsel yaşamdan uzak kalışıdır. Meryem'in cinsiyet ötesi konumu, aslında kadınların cinselliğine karşı bir saldırdır. Katolik kilisesinin ikonografi örneklerinde Meryem, hep ayağı ile yılanın başına basarken görülmektedir. Bu, şehvet duygularını içlerinde baskı altında tutmaları ve bu duygudan yoksun kalmaları için genç kız ve kadınlara bir çağrı olarak yorumlanmaktadır. Bir kadının Meryem'e özenmesi, ancak kendi cinselliğini yok saymasıyla mümkündür (Holland, 2016).

Mizojininin (kadın düşmanlığının) en acılı dönemi olan, 14. Yüzyıl sonundan 17. Yüzyıl sonuna kadar süren ve on binlerce kadının kurban edildiği cadı avlarında da, kadınların cinsel arzularını tehdit olarak algılayan anlayış egemendir. Geç Ortaçağ ile başlayan bu dönemde, korku ve kuşku dolu atmosfer, doğrudan kadınları ilgilendiren sonuçlar doğurmuştur; cinlere, kötü ruhlara aşırı ilgi ve bunların gerçekten var olduklarını kanıtlamak için gösterilen çabalar, şeytanın varlığının kanıtı olarak, onun insanlarla ilişki içinde olduğunun gösterilmesi ve bu

ilişkinin en yoğun ve somut biçimi olarak da seksin kullanımıdır (Walter, 2002: 70-100, 200-250). Bu nedenle, binlerce masum kadın; şeytanla sevişen, çocukları yiyen, erkekleri cinsel iktidarsız yapan, doğmamış çocukları düşüren, düşmanlarının hayvanlarını öldüren kadınlar olarak, Kilise tarafından suçlanarak, yakılarak ya da asılarak öldürüldüler (Walter, 2002).

Eski Yunan ve Roma dönemlerinde kadınların erkeklere göre daha güçlü cinsel güdülerine ve onların cinsel aktivitelerinin sınırlandırılması, kontrolden çıkmamaları için en azından denetim altında tutulması gereğine inanılırdı. Ama 18. Yüzyılın sonlarından itibaren kadınların “ölçü dışı” cinsel güdülerinin ahlaksal olmaktan çok fiziksel bir sorun olduğu görüşü yaygınlaşmaya başladı. Viktoryen dönemde bu görüş giderek bedensel bir hastalık olduğu düşüncesine evrildi. Mastürbasyon bir genç kız için genç alınamaz ise toplumu temellerinden sarsacak bir hastalıktı. Kadın sadece cinsel zevk duyma ile ilgileniyorsa, bu onun biyolojik işlevi olan doğurganlığına karşı bir isyan, bir başkaldırı olarak algılanmalıydı. Böyle bir kadının erkeksi eğilimler taşıdığı düşünülüyor, bu da tehlikeli görülüyordu. 1894’de New Orleans Medical Journal’da mastürbasyonun veba, çiçek hastalığı, savaşlar ve insanlığı tehdit eden diğer bütün yığınsal olaylardan daha yıkıcı olduğu, bu kötü alışkanlığın insanlığın yıkımına yol açacağı ifade edilmişti (Duffy John. Masturbation and Clitoridectomy, Journal of the American Medical Association, 1963). Böylece hekimlerin klitoridektomi taraftarları olarak bu işlemleri savundukları yayınların sayısı da hızla artmaya başladı, tabii uygulamaların da (Duffy, 1963).

Erkeklere cinsel özgürlük tanıyan ancak kadınları bu özgürlüğün dışında tutan ataerkil sistem, çağlar boyunca başarılı olmuştur. Kilise, düşünsel alanda gücünü kaybetmiş olmakla birlikte hala inançlı milyonlar üzerinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde etkisini sürdürmektedir. Geçmiş bin yıllarda beden üzerinde- yani kadının bedeni üzerinde- egemenlik ve kontrol, birçok dinsel, toplumsal, siyasal öğretilerin ve kurumların başta gelen konusu olmuştur. Kadının insan varlığı olarak yadsınması- ister yüceltici ister aşağılayıcı nedenle olsun, en geniş anlamda daima politik motifler içermiştir. Kadın bedeni üzerinden siyaset, kadının kendi bedeni ile ilgili kararlarını özerk bir birey olarak verebilmesi önünde her zaman engeller oluşturmuştur.

Nitekim güvenli gebelikten korunma yöntemlerinin uygulanması ve istenmeyen gebeliklerin önlenmesinin sağlanması ile birlikte gelen cinsel devrim, kadın düşmanlığını da körüklemiştir. Batı dünyasında derinlere kök salmış olan Yahudi- Hristiyan düşünce sisteminin kadına biçtiği rol kökünden sarsılmıştır. Hamilelik riski olmaksızın sadece cinsel arzu tatmini için yapılacak seks, erkeklerin kafasında her zaman var olan, kadınların cinsel yönden doymak bilmez yapıda oldukları şeklindeki korkularını körüklemiştir. Hatta kilise ve devletteki tutucu güçlere göre; kadınlar seçim sandıklarına gidebilirlerdi yani onlara seçme hakkı tanınabilirdi ancak kendi doğurganlıklarını üzerinde asla karar verici olmamalıydılar (Holland, 2016).

Freud, cinsiyetler arasındaki psikolojik farklılıkları ‘bilimsel analize’ tabi tutan ilk kişi olması açısından önemlidir. Psikiyatri ve psikoloji biliminin gelişimine sunduğu katkı yanı sıra, kadın çalışmaları alanında daha sonra

yürütülecek tartışmaların da öncüsü ve hedefi olmuştur. Freud mesleğin ilk yıllarında genç kız ve oğlan çocuklarının gelişimlerinde, farklılıklardan çok benzerlikleri vurgulamış ve oğlan çocuklarının çocuk doğuramamaktan duydukları kıskançlık kuramını ortaya atmıştır. (Kofman S. 1985) Sonraki yıllarda düalist görüşü benimsemiş ve 1920 li yıllarda, erkek ve kadın cinselliği ile ilgili kadın çalışmacıları açısından oldukça tartışmalı olan ünlü tezlerini geliştirmiştir. 1925 yılında yayınladığı bir makalesinde Freud, klitorisi, tahrik edilme yeteneği dolayısıyla kadın cinselliği içinde *erkek* bir öge, klitoris mastürbasyonunu da *erkeksi bir eylem* olarak tanımlamıştır. “Kadınlığın gelişmesinin önkoşulu, klitoris cinselliğinden uzaklaşma ile mümkündür” tezini ortaya koyarak, kadının olgunlaşması ile, klitoristen duyulan zevkin vajinaya aktarılacağını savunmuştur (Freud, 1925’den aktaran Gay, 1989).

Freud bu konuda “genç kızın, kendi erkek kardeşinin ya da erkek oyun arkadaşlarının göze batacak kadar büyük cinsel organını gördüğünü ve kendisinin cinsel organıyla karşılaştırarak, erkeğin üstünlüğünün farkına vardığını, bu nedenle de bu büyük cinsel organa karşı gizli bir kıskançlık duyduğunu” ifade eder. Yani Freud’un ölçütü büyüklüktür. Ona göre bu durum erkeklerin kadın imajını oluşturmalarında etken olur ve kadın düşmanlığı eğilimlerini de bir ölçüde açıklar; *sakatlanmış bir yaratık olan kadından öğrenme ya da kendi üstünlüğünün zaferiyle kadını aşağılama* (Kofman, 1985). Böyle bakıldığında mizojini akılsal bir yanılma değil, kadının *yetersiz anatomisi*’ne karşı normal sayılması gereken genel bir tepki olarak sunulmuştur. Freud, erkeğin kadın tarafından da ölçü olarak kabul edilen cinsiyet normu olduğu öngörüsünden hareket ederken, bu zamanla onun düşün evreninde daha da derinlere kök salan; erkek: normal, kadın: anormal karşıtlığında bir düalizm düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

Bizce asıl önemli olan ise, sonunda Freud’un kadınlara karşı Aristo’dan beri var olan önyargıları yalnızca tekrarlamamış, aynı zamanda bunları bilimsel temellere dayandırmış olmasıdır. Onun kadınlığın klitoral cinsellikten vajinal cinselliğe geçişin sonucunda oluştuğu düşüncesi, özellikle Nazi propagandasında da yüksek sesle söylenen, anneliğin kadının tek işlevi ve en büyük ideali olduğu savının bilimsel gerekçesini oluşturmuştur. Hitler için kadınlar, muhteşem savaş çarkının dönmesini sağlayan üretim aracının vazgeçilemez parçalarıdır (Holland, 2016: 225-230).

İstanbul Sözleşmesinde Kadın Sünneti

İstanbul Sözleşmesinde Kadın sünneti başlıklı 38. madde uyarınca, *taraf devletler, bir kadının dış labiası, iç labiası veya klitorisinin tamamını veya bir kısmını kesip çıkarma, infibülasyon veya işlevini yapamaz hale getirme (38.a); bir kadını yukarıda belirtilen eylemlerden herhangi birine maruz kalmaya zorlama veya kadına bu eylemleri yaptırma (38.b); bir kız çocuğunu yukarıda belirtilen eylemlerden herhangi birine teşvik etme, buna maruz kalmaya zorlama veya ona bu eylemleri yaptırma (38.c) biçimindeki kasıtlı davranışların*

cezalandırılmasını sağlamak üzere, gerekli hukuki veya diğer önlemleri alacaklardır (İstanbul Sözleşmesi, 2014, Md:38).

Kadın sünnetinin mahiyeti nedeniyle, bu Sözleşmenin ceza hukuku kısmının cinsiyet tarafsızlığı ilkesini ortadan kaldıran cezai suçlardan birisidir. Mağdurlarının kadınlar veya kız çocukları olduğu kadın sünneti cezai suçunu belirtmektedir. Bazı toplumların kadın üyelerine yaptıkları kadın cinsel organının belirli bir parçasının kesilmesine ilişkin geleneksel uygulamanın suç olarak görülmesini amaçlamaktadır. Sözleşmeyi hazırlayanlar kadın sünnetini bu Sözleşmede bir cezai suç olarak belirlemenin önemli olduğunu düşünmüşlerdir, çünkü bu uygulama onarılamaz ve ömür boyu süren hasara sebep olmaktadır ve genellikle mağdurun rızası olmadan yapılmaktadır.

Kadın sünnetini yok etmeye ilişkin hızlandırıcı tedbirlerin alınması ve Dünya Sağlık Örgütü Dünya Sağlık Asamblesi kararlarında da yer verildiği gibi, kadın ve kız çocuklarının biyopsikososyal sağlığının korunması, bu sözleşmenin 38. Maddesinin uygulamasını daha da önemli hale getirmektedir.

Sözleşme Madde 38.a., tıbbi profesyoneller tarafından yapılması da dahil olmak üzere iç dudakların, dış dudakların veya klitoris tümünü ve bir kısmını herhangi bir şekilde kesip çıkarma, cinsel birleşmenin engellenmesi için klitoris çıkartılıp vulva kenarları ile birleştirilmesi veya başka bir kesme yapma işlemi suç olarak görmektedir. *Kesip çıkarma* terimi klitoris veya dış dudak kısmı veya tüm olarak çıkarılmasından bahsetmektedir. Diğer tarafta, *cinsel birleşmenin engellenmesi için klitoris çıkartılıp vulva kenarları ile birleştirilmesi* terimi vajinal açıklığı daraltmak için vulvanın dış dudaklarını kısmi olarak birlikte dikerek dış dudakların kapatılmasını kapsamaktadır. *Başka bir kesim yapma* terimi kadın cinsel organının diğer tüm fiziksel değişikliklerinden bahsetmektedir.

Madde 38.b., bir kadının iç dudak, dış dudak ve klitorisinin kesilip çıkarılması, cinsel birleşmenin engellenmesi için klitoris çıkartılıp vulva kenarları ile birleştirilmesi ve kesilmesine maruz kalması için bir kadını zorlayarak veya satın alarak 38.a.'daki işlemleri yapması için faile yardım etme eylemini kapsamaktadır. Hükmün bu kısmı sadece yetişkin mağdurlar ile sınırlıdır (İstanbul Sözleşmesi, 2014). Madde 38.c., iç dudak, dış dudak ve klitorisinin kesilip çıkarılması, cinsel birleşmenin engellenmesi için klitoris çıkartılıp vulva kenarları ile birleştirilmesi ve kesilmesine maruz kalması için bir kız çocuğunu zorlayarak veya satın alarak bu işlemleri yapması için faile yardım etme eylemini kapsamaktadır. Hükmün bu kısmı sadece mağdur kız çocuk ile sınırlıdır ve bu işleme maruz kalması için herhangi bir kişinin, özellikle ebeveynlerin, büyükbaba-büyükanneleri ve diğer akrabaların kendi kızını veya akrabasını zorladığı durumları içermektedir (İstanbul Sözleşmesi, 2014).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada kadın sünneti konusu; terminolojik, uygulanan farklı yöntemler/ tiplendirilme, bu işlemin tarihçesi ve tek Tanrı dinlerindeki yeri, gerekçesi, Batı'da klitoridektomi, bu uygulamanın kadın cinselliği ve kadın düşmanlığı/

mizojini ile ilişkisi, İstanbul Sözleşmesi'nde kadın sünneti açılarından ele alınmıştır. Töre, gelenek, âdet adı altında kadın cinselliğini yok etmeye yönelik kadın sünnetinin toplumumuzda tartışılmaması ve bu konuda Türkçe literatürün hemen hemen hiç olmaması çok ilginçtir. Erkek sünnetinin dinsel/ geleneksel gerekçelerle hemen hemen hiç tartışılmadan tüm dünyada müslüman ve yahudi erkek çocuklarında uygulanıyor olması ve bu uygulamalara Batı ülkeleri tarafından kadın sünnetine karşı duruşun şiddeti ölçüsünde karşı durulmaması da aslında oldukça manidardır.

Kadın sünneti günümüzde İslam'ın bir gereği gibi algılandığı için bu ödev bağlamında yalnızca Musevilik ve İslam dini açısından durum değerlendirmesi yapılmıştır. Oysaki erkek ve kadın sünnetinin özellikle inanç sistemleri ve dinler açısından karşılaştırmalı çalışılmasına da gereksinim vardır. Bu işlem için karar verici ebeveynler olmaktadır ve anne ve babanın dinsel inancının öncelendiği, çocuğun bu işlemde söz hakkının olmadığı belirtilmektedir. Uluslararası mücadeleler sonucunda ve özellikle kadın hakları savunucularının yoğun çabalarıyla, kız çocuklarına yapılan sünnetin gerileme gösterdiği, buna karşılık mevcut durumda erkek çocuk sünnetinin devam ettiği ve bunun bir cinsiyet ayrımcılığı olduğu iddia edilmektedir.

Tedavi amacı taşımayan yani tıbben gerekli olmayan bir tıbbi girişimin yapılıyor olması, üstelik kendi bedeni ile ilgili aydınlatılmış onamını veremeyecek yaşta bir küçüğün bu işleme tabii tutulması, hem hukuk hem de etik açısından haklı çıkarılamaz. İstanbul sözleşmesi bu konudaki net duruşu ortaya koymuştur. Yalnızca kadın sünnetine değil erkek sünnetine de aynı temellendirilebilir haklı gerekçelerle karşı durmak önemli görünmektedir.

Kadın sünnetinin tamamen ortadan kaldırılması, yakın gelecek için ideal ama gerçekçi olmayan bir hedefdir. Bu konunun daha da ayrıntılandırılarak incelenmesine ve konu ile ilgili niteliksel çalışmaların yapılmasına gereksinim görülmektedir; böylece konu ile ilgili literatürde devam eden tartışmalar, Türkçeye kazandırılabilir. Özellikle uygulama sıklığı nedeniyle, ülkemiz açısından can alıcı bir konu olmadığı, şeklinde ifade edilen bu durumun yeniden değerlendirilmesine gereksinim vardır; nitekim Suriye'den yaklaşık 4 milyon göç alan ülkemizde, göç edenlerin çoğunun kadın ve kız çocukları olduğu düşünüldüğünde, bu grup üzerinde de, konuya özel çalışmalar yürütmenin önemi ortaya çıkmış olur.

Notlar

¹ Bu makale, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programında Prof.Dr. Gülriş Uygur'un danışmanlığında 2018 yılında tamamlanmış olan Yüksek Lisans tezinin özetlenmiş halidir.

Kaynakça

Abu-Sahlieh S.A.A. (1994). To Mutilate in the Name of Jehovah or Allah: Legitimization of Male and Female Circumcision. *Medicine and Law*, 13(7-8): 575-622.

- Abu-Sahlieh S.A.A. (2001) *Male and Female Circumcision among Jews, Christians and Muslims: Religious, Medical, Social and Legal Debate*. Warren Center, PA: Shangri La Publications.
- Akkayan T. (2010) Bedenin Kültürel Gereksinimlerle Sakatlanması ve Söğüt'te Sünnet. *Antropoloji*, 24: 37-68.
- Baker B.I. (2017). *On the Curability of Certain Forms of Insanity, Epilepsy, Catalepsy and Hysteria in Females* (İlk basım 1866). Londra: Hardwicke. İnternet adresi: https://books.google.com.tr/books?id=IhjAOTqeS1kC&pg=PP7&hl=tr&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Barker-Benfield G.J. (2014). *The Horrors of the Half-Known Life: Male Attitudes toward Women and Sexuality in 19th Century America* (İlk basım 1976,). New York: Routledge.
- Bayık F. (1985) Söğüt'te Sünnet. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Yayınlanmamış Lisans Bitirme Çalışması, İstanbul.
- Burrage H. (2015). *Eradicating Female Genital Mutilation UK Perspective*. London: Routledge.
- BBC (2014). *Female Circumcision/Genital Cutting*. BBC ethical Guide. İnternet adresi: http://www.bbc.co.uk/ethics/femalecircumcision/femalecirc_1.shtml. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Erskine K. (2014). Collecting Data on Female Genital Mutilation. *British Journal of Urology International*, 348: g3222.
- Constantinides P. (1985). Women Heal Women: Spirit Possession and Sexual Segregation in a Muslim Society. *Social Science and Medicine*, 21(6): 685-692.
- Dinçkal F. (2013). *Matriyar Toplular, Tanrı Anlayışı ve Etkileri*. Anadolu Aydınlanma Vakfı. İnternet adresi: http://www.anadoluyayinlanma.org/anadolu/matriyar_toplular.pdf. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Drenth J. (2007). *The Origin of the World: Science and Fiction of the Vagina (Dünyanın Kökeni Vajina)* (Çev: Mefkûre Bayatlı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Duffin J. (2016). *History of Medicine: A Scandalously Short Introduction* (2. Basım). University of Toronto Press.
- Dunsmuir W.D. & Gordon E.M. (1999) The History of Circumcision. *BJU International*, 83(19): 1-12.
- Erbil P. (2007). *Kibele'den Pandora'ya Kadının Tarihsel Yenilgisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

- FORWARD (Foundation for Women's Health Research and Development), UK (2006). Definitions and Terms for FGM. İnternet adresi: <http://www.forwarduk.org.uk/key.issues/fgm/definitions>. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Sigmund F. (First published 1939). *Moses and Monotheism*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis. İnternet adresi: https://archive.org/stream/mosesandmonothei032233mbp/mosesandmonothei032233mbp_djvu.txt. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Sigmund F. (1989). *Some Psychological Consequences of the Anatomical Differences between the Sexes*. New York: W.W. Norton and Company.
- Gollaher D.L. (2000). *Circumcision: A History of the World's Most Controversial Surgery*. New York: Basic Books.
- Herodotos (1973). *Herodot Tarihi* (Çev: Müntekim Ökmen-Azra Erhat). İstanbul: Remzi kitabevi.
- Holland J. (2016). *A Brief History of Misogyny: The World's Oldest Prejudice (Mizojini Dünyanın En Eski Önyargısı, Kadından Nefretin Evrensel Tarihi)* (Çev: Erdoğan Okyay). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Hoving I., Korsten F.W. & Van Alphen E. (2003). *Africa and Its Significant Others: Forty Years of Intercultural Entanglement*. Netherlands: Rodopi Publication.
- Avrupa Konseyi (2011). İstanbul Sözleşmesi -Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Türkiyede 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir). İnternet adresi: http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/2012030_8M1-1.pdf. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Jackson M. (2018). *A Global History of Medicine*. Oxford University Press,
- Kofman S. (1985). *The Enigma of Woman in Freud's Writings* (Fransızcadan İngilizceye çeviren Catherina Porter). Cornell University Press
- Eagan J. (2002). Enigmas: Essays on Sarah Kofman (review). *Hypatia*, 17(3): 271-273. İnternet adresi: <http://users.clas.ufl.edu/burt/%20%20glossator%20%201/Nietzschenschachgloss/Nietzsche%20Nachlass%20%20DerridaPost%20Card/17.3eagan.pdf>. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Kouba L. & Muasher J. (1985). *Female Circumcision in Africa: An Overview*. *African Studies Review*, 28 (1): 95-110.
- Köse A. (1998). Musa ve Tektanrıçılık: Bir Tarih Psikanalizin Açmazları. *Divan Dergisi*, 1: 37-56.
- Kolektif (2001). *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma: Tevrat, Zebur, İncil*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

- Lightfoot-Klein H. (1989). *Prisoners of Ritual: An Odyssey into Female Genital Circumcision in Africa*. New York: Haworth Press.
- Lockhat H. (2004) *Female Genital Mutilation: Treating the Tears*. Middlesex University Press.
- Özmen M.C. (2011). İslâm Dışı Bir Uygulama: Çocuk Sünneti. Türkiye'nin Yazar Portalı. İnternet adresi: <http://www.yazarportal.com/islam-disi-bir-uygulama-cocuk-sunneti/50183/>.
- Rouzi A.A. (2013). Facts and Controversies on Female Genital Mutilation and Islam. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 18(1):10-14.
- Stephens W. (2002). *Demon Lovers: Witchcraft, Sex and the Crises of Blief*. Chicago: University of Chicago Press.
- UNICEF (2010). *Legislative Reform to Support the Abandonment of Female Genital Mutilation/Cutting*. New York: UNICEF.
- UNICEF (2013). *Female Genital Mutilation/Cutting: A Statistical Overview and Exploration of the Dynamics of Change*. New York: UNICEF. İnternet adresi: http://www.unicef.org/media/files/FGCM_Lo_res.pdf. Erişim tarihi: 7.12.2017.
- Uzak Meryem (2010) Kuran ve Sünnete Göre İnsan Bedenine Yönelik Estetik Amaçlı Müdahaleler, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Hadis Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Van Der Kwaak A. (1992). Female Circumcision and Gender Identity: A Questionable Alliance? *Social Science and Medicine*, 35(6):777-787.
- Walker A. (2011). *Possessing the Secret of Joy*. Open Road Media publication. İnternet adresi: https://books.google.com.tr/books/about/Possessing_the_Secret_of_Joy.html?id=Wvyg0lWa7GcC&redir_esc=y. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- WHO (World Health Organisation) (2008). *Eliminating Female Genital Mutilation: An Interagency Statement*. Geneva: WHO. İnternet adresi: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43839/9789241596442_eng.pdf;jsessionid=FCB3C4F33E0E9CE9895FF2C5B98CC4AB?sequence=1. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- WHO (2014). *Female Genital Mutilation*. Fact Sheet No 241. İnternet adresi: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en>. Erişim tarihi: 07.12.2017.
- Yoder PS. & Khan S. (2007). *Numbers of Women Circumcised in Africa: The Production of a Total*. Calverton: Macro International Inc.